

The European Society for
History of Law

DĚJINY ČESKÉHO ÚSTAVNÍHO PRÁVA

Karel Schelle

KEY Publishing s.r.o.
Ostrava

2010

© Karel Schelle 2010

ISBN 978-80-7418-067-5 (KEY Publishing)

ISBN 978-80-904522-4-4 (The European Society for History of Law)

Obsah

Úvod	5
I Počátky konstitucionalismu na území České republiky	7
1.1 Pillersdorffova ústava (1848)	7
1.2 Návrh kroměřížské ústavy (1848–1849)	8
1.3 Stadionova ústava (1849)	9
1.4 Bachovský absolutismus	10
1.5 Schmerlingova ústava (1861)	12
1.6 Prosincová ústava (1867)	13
1.7 Ústřední orgány habsburské monarchie	17
1.7.1 Rakouské parlamenty	17
1.7.2 Delegace	19
1.7.3 Panovník	20
1.7.4 Ministerstva	21
1.8 České státoprávní programy z druhé poloviny 19. století	22
2 Státoprávní představy v období první světové války (1914–1918)	29
2.1 Vznik první světové války a politická situace v českých zemích	29
2.2 První protirakouské projevy v zahraničí	31
2.3 Formování československého zahraničního odboje	32
2.4 Postupné ožívování „aktivity“ domácí politické reprezentace	32
2.5 První projekty státoprávních změn	33
2.6 Změny v postojích domácí politické reprezentace v roce 1917	36
2.7 Aktivizace domácího odboje v první polovině roku 1918	39
2.8 Závěrečná etapa československého zahraničního odboje	40
2.9 Vyvrcholení boje za státní samostatnost. 28. říjen 1918	42
3 První Československá republika (1918–1938)	45
3.1 Vytvoření tzv. prvního ústavního provizoria	45
3.2 Vytváření soustavy ústředních státních orgánů	49
3.3 Národní shromáždění	62
3.4 Prezident	83
3.5 Vláda	87
3.6 Ministerstva	92
3.7 Ostatní ústřední úřady	108
4 Česko-Slovenská republika (1938–1939)	110
4.1 Příčiny, právní kvalifikace a státoprávní důsledky Mnichovského diktátu	110
4.2 Státoprávní změny	114
4.2.1 Vznik autonomních vlád na Slovensku a Podkarpatské Rusi	114
4.2.2 Ústavní zákony o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi	116
4.3 Rozbití česko-slovenského státu	118
5 Období nesvobody (1939–1945)	120
5.1 Protektorát Čechy a Morava	120
5.1.1 Protiprávní charakter zřízení Protektorátu Čechy a Morava	120
5.1.2 Postavení protektorátních orgánů	121

5.2	Zahraniční odboj v letech 1939–1945 a vytváření státoprávních předpokladů obnovy československého státu	124
5.2.1	Formování zahraničního odboje	124
5.2.2	Prozatímní státní zřízení v Londýně	127
5.2.3	Dekretální pravomoc prezidenta republiky.....	129
5.2.4	Příprava poválečného uspořádání	130
5.2.5	Prozatímní národní shromáždění	131
6	Československá republika v letech 1945–1948	135
6.1	Košický vládní program	135
6.2	Nejvyšší státní orgány	136
6.2.1	První a druhá pražská dohoda	136
6.2.2	Prozatímní národní shromáždění	138
6.2.3	Ústavodárné národní shromáždění	139
6.2.4	Třetí pražská dohoda	140
6.2.5	Příprava nové ústavy.....	141
7	Československá republika v období socialismu (1948–1989).....	146
7.1	Období 1948–1960	146
7.2	Období 1960–1968	153
7.3	Období 1968–1989	158
8	Československo na začátku devadesátých let.....	162
9	Ústavní soudnictví	165
	Literatura	169

Úvod

V roce 2010 uplynulo 90 let od vydání nesporně nejvýznamnější ústavy, která zásadně ovlivnila nejen demokratický charakter meziválečné Československé republiky, ale stala se rozhodujícím inspiračním zdrojem i pro tvůrce současné české ústavy. To byl jeden z řady impulzů proč sestavit přehled vývoje ústavního práva na území České republiky.

Vzhledem k významu je pochopitelně hlavní důraz položen právě na ústavu z roku 1920, tedy na ústavní vývoj v meziválečném Československu. Proto zejména výklad o rakouském konstitucionalismu, který byl z českých pozic vnímán velmi negativně, je třeba chápat pouze jako úvod do problematiky konstitucionalismu na našem území.

Práce je výsledkem dlouhodobého zájmu autora o státoprávní a správní vývoj v českém prostředí, proto většina částí této knihy byla již zpracována dříve a v širších souvislostech publikována v jiných autorových pracích¹. Zde také čtenáři naleznou odkazy na literární a pramenné zdroje, případně na další literaturu.

---

¹ Zejména: Schelle, K. a kol.: *Počátky moderního státu a práva České republiky (Vybrané problémy)*. Praha, Eurolex Bohemia 2006. 66 s. (ISBN 80-86861-68-6); Schelle, K.: *Organizace československého státu v meziválečném období (1918–1938)*. Praha, Eurolex Bohemia 2006. 470 s. (ISBN 80-86861-92-9); Schelle, K. – Vojáček, L.: *České právní dějiny do roku 1945*. Ostrava, KEY Publishing 2007. 218 s. (ISBN 978-80-87071-20-5); Schelle, K. – Vojáček, L.: *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava, KEY Publishing 2007. 450 s. (ISBN 978-87071-43-4); Schelle, K. – Vojáček, L.: *Repetitorium českých právních dějin do roku 1945*. Ostrava, KEY Publishing 2008. 218 s. (ISBN 978-80-87071-69-4); Schelle, K.: *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava, KEY Publishing 2008. 431 s. (ISBN 978-80-87071-92-2); Schelle, K.: *Význam roku 1848 pro vytvoření moderního státního aparátu*. Ostrava, KEY Publishing 2008. 97 s. (ISBN 878-80-87071-99-1); Schelle, K.: *Vznik Československé republiky 1918*. Ostrava, KEY Publishing 2008. 95 s. (ISBN 978-80-7418-000-2); Schelle, K. – Tauchen, J.: *Grundriss der Tschechoslowakischen Rechtsgeschichte*. München (SRN), Verlag Dr. Hut 2009. 196 s. (ISBN 978-3-89963-935-3); Schelle, K. – Tauchen, J.: *Tschechoslowakisches Recht in den Jahren 1945–1992*. Belgorod (Rusko), Rusnaučkniga 2009. 110 s. (ISBN 5-98674-020-3); Schelle, K. – Vojáček, L. – Knoll V.: *České právní dějiny*. Plzeň, Aleš Čeněk 2008. 684 s. (ISBN 978-80-7380-127-4); 2. vyd. 2010. 694 s. (ISBN 978-80-7380-257-8).

Výklad končí vznikem samostatné České republiky a vydání současné české ústavy. Tedy končí tam, kde začíná navazující publikace², kterou autor společně s Vlastislavem Manem věnoval současnému ústavnímu právu a v roce 2010 vychází již její třetí vydání. Obě publikace je třeba vnímat jako jeden celek.

---

² Man, Vl. – Schelle, K.: *Základy ústavního práva*. Ostrava, KEY Publishing 2008. 218 s. (ISBN 978-80-87071-90-8); 2. vyd. 2009. 228 s. (ISBN 978-80-7418033-0).

Počátky konstitucionalismu na území České republiky

Počátky parlamentarismu jsou na území České republiky spojeny se společensko-politickými změnami, které nastaly v důsledku revoluce v roce 1848 a znamenaly zlom v chápání podílu širokých vrstev společnosti na politické moci.

1.1 Pillersdorffova ústava (1848)

Pro počáteční úspěch revoluce v habsburské monarchii bylo rozhodující revoluční povstání ve Vídni ve dnech 13.–15. března 1848, kdy byl přinucen odstoupit nenáviděný Metternich a císař slíbil vydání ústavy a zaručení občanské svobody. K tomu 25. dubna 1848, kdy byla ústava, zvaná podle jejího autora Pillersdorffova, ve Vídni publikována a 8. května byl oktrojován císařským patentem volební řád do říšského sněmu. Ministr vnitra Pillersdorff se netajil tím, že narychlo sestavená ústava o 59 paragrafech, jako nepůvodní kompilát cizích vzorů, měla více méně vyjít vstříc volání po konstituci a utlumit veřejné mínění. Při všeobecném pozdvižení myslí se totiž nepočítalo ani příliš s tím, že konstituce bude podrobena kvalifikované kritice. Pillersdorffova ústava se nevztahovala samozřejmě na Uhry ani na italské země, uchovávala posvátné a neporušitelné postavení panovníka a předpokládala dvoukomorový zastupitelský systém jmenovaného senátu a volené poslanecké sněmovny. Poslanecká sněmovna měla být volena nepřímo prostřednictvím voličů, přičemž z voleb byli vyloučeni všichni „nesamostatní“ občané, pracující v námezdním poměru či jinak závislí.

Brzy se však ukázalo, že vláda podcenila veřejné mínění. Proti ústavě začala sílit kampaň, která vyvrcholila 13.–15. května 1848. Namísto uklidnění měla tedy ústava opačný účinek, vyvolala bouře odporu. Vídeňský dvůr byl nucen utéct z Vídně do Innsbrucku, odkud císař vydal 16. května proklamaci, již prohlašoval, že ústava bude přijata novým ústavodárným sborem. Kromě zrušení horní sněmovny došlo vzápětí i k rozšíření volebního práva. Byly sice ponechány nepřímé volby, ale volební právo získali i samostatní dělníci starší 24 let.

Poslance měli volit volitelé, u nichž se požadoval věk 24 let, stálé bydliště ve volebním okrese a zachovalost výkonu občanských práv. Jeden volitel připadal na 500 voličů a poslanec na 50 tisíc obyvatel. Poslanci se volili podle zásad absolutní většiny hlasů volitelů, jichž se muselo volby účastnit nejméně 75%.

Volby do říšského sněmu se v českých zemích konaly v dusné atmosféře již potlačeného pražského povstání. Do popředí se dostali čeští národní liberálové, kteří se nezdařeným povstáním zbavili radikálně demokratické konkurence. Nicméně volby proběhly a 22. července 1848 se tak mohl ve Vídni sejít rakouský říšský sněm čili Reichsversammlung. Šlo tu o Rakousko v užším slova smyslu, v němž hlavní roli hrály země alpské a země české, tedy o neuherskou část soustátí, později zvanou Předlitavsko.

I.2 Návrh kroměřížské ústavy (1848–1849)

Říšský sněm zasedající ve Vídni a od října 1848 v Kroměříži měl za svůj hlavní úkol, vypracovat novou rakouskou ústavu, která mnohem více než ústava Pillersdorffova, měla odpovídat představám zejména liberálních sil tehdejší politické scény. Říšský sněm však byl hned od počátku výrazně politicky diferencován. Byla zde pravice, levice i politický střed. To způsobovalo, že na řadu zásadních otázek byl zcela odlišný názor. Zejména to by spor mezi centralistickým a federalistickým pojetím rakouského státu. Kromě toho se na podzim 1848 začala v Rakousku výrazně zhoršovat celková politická atmosféra, v jejímž stínu probíhalo zasedání kroměřížského sněmu. Začaly se prosazovat síly, které nepřály nejen revoluci, ale byly i proti všem zásadám liberální občanské společnosti, které s ní byly spojeny. Do čela rakouské vlády byl postaven kníže Felix Schwarzenberg Windischgrätzův švagr. Dne 2. prosince 1848 navíc nastoupil po odstoupení Ferdinanda V. na císařský trůn synovec dosavadního císaře František Josef I. I když Schwarzenberg, tak nový císař se zavázali dodržovat ústavnost, neboť potřebovali čas k tomu, aby se vypořádali s maďarskou revolucí v Uhrách a obnovili rakouské panství v severní Itálii, začínalo být stále zřejmější, že vývoj nespěje k upevnování konstitucionalismu, ale spíše naopak.

Nicméně i přesto práce na půdě kroměřížského sněmu pokračovaly. Federalistické pojetí Rakouska zde bylo zastoupeno zejména českými poslan-

ci v čele s Františkem Palackým, který sněmu předložil svůj návrh ústavy. Předpokládal, že Rakousko se bude dělit na autonomní obvody, podle národnostních zásad. Každé území mělo mít svojí zemskou vládu a sněm, svého ministra či guvernéra. Předpokládal pochopitelně zrušení stavovského rázu sněmů. Palacký chtěl navíc přenést jungmannovské pojetí československého národa na politické pole, tím, že navrhoval, aby jednu ze skupin zemí tvořilo území osídlené slovanskými obyvateli Čech, Moravy, Slezska a Horních Uher (Slovenska).

Konečný návrh ústavy však byl kompromisem mezi federalisty a centralisty. Sněm měl být dvoukomorový, složený z komory lidu a zemí. Prvá měla být volena přímými volbami na základě majetkového censu 5 zlatých přímých daní. Komora zemí měla být volena jednak 14 zemskými sněmy, jednak krajskými sněmíky na 6 let, přičemž každé tři roky by se polovina poslanců změnila. Co se týká volebního práva, tak nikdo při jednání kroměřížského sněmu nenavrhł zavedení všeobecného volebního práva. Nejradikálnější v tomto směru byl požadavek, aby jediným omezením byl census gramotnosti. Konečná podoba navrhovaného volebního práva byla nakonec výsledkem snah té části politických kruhů, které za plnoprávného občana považovaly jen vlastníka. V přímých volbách měl mít tedy aktivní volební právo každý občan od 24 let, vykonávající občanská práva, samostatný, který nepobíral chudinskou podporu a platil alespoň 5 zlatých přímých daní či měl v nájmu zdanitelný objekt. Podmínky volitelnosti byly stanoveny obdobně. Navíc se zde požadoval jen o čtyři roky vyšší věk a roční pobyt na území říše. U nepřímých voleb do komory zemí byla úprava ponechána na zemských zákonech, protože zástupcem mohl být volitelný ten, kdo byl volitelný do zemského sněmu, ovšem starší 33 let.

1.3 Stadionova ústava (1849)

Kroměřížský sněm však neměl čas ústavní návrh schválit, protože byl 7. března rozehán. Ještě před tím, již 4. března 1849 byla vyhlášena druhá oktrojovaná ústava, nazvaná podle svého tvůrce Stadionovou.

Březnová neboli Stadionova ústava byla celorakouská a důsledně centralistická, koncepce monarchie bez Uher byla tedy upuštěna a naopak došla uplatnění myšlenka jednotného státního celku všech habsburských držav bez jakýchkoli stop federace. Vydání této ústavy je možné považovat za vrchol centralistických snah, jako projevu hospodářské, politické, správní i právní jednoty habsburských zemí. Hodnota rakouského císaře měla být dědičnou v rodě habsbursko-lotrinském podle zásad pragmatické sankce a nástupnického řádu rakouského domu. Císař měl být při nastoupení na trůn korunován. Z výkonu své moci neměl být nikomu odpovědným. Měl být podle ústavy vrchním velitelem armády, rozhodovat o míru a válce, uzavírat smlouvy s cizími státy, vyhlášovat zákony a jmenovat a propouštět ministry a jiné vysoké státní funkcionáře.

Zákonodárnou moc měl vykonávat v celoříšských záležitostech, taxativně vypočtených, říšský dvoukomorový sněm. Dolní sněmovna měla být volena občanstvem podle censu tak, že na jednoho poslance mělo připadnout 100 000 obyvatel. Horní sněmovna měla mít poloviční počet členů než sněmovna dolní a měla být volena částečně zemskými sněmy a částečně z největších poplatníků v jednotlivých zemích.

Ústavou byly zavedeny i pro legislativní činnost zemské sněmy, jejíž okruh byl rovněž pevně stanoven. Zemské sněmy měly být voleny též podle censu a složeny ze zástupců zájmových skupin a největších poplatníků v městech a venkovských obcích.

Podmínky, volebního práva se podstatně zhoršily. Poslanci do dolní sněmovny měli být voleni na pět let veřejnými, ústními volbami, přičemž daňový census byl pro malá města 5 a pro velká 10 až 20 zlatých přímých daní ročně. Počet poslanců byl rozvržen u obou komor vzhledem k velikosti země. U poslance horní sněmovny se požadoval věk 40, u dolní sněmovny 30 let.

Zároveň s oktrojovanou ústavou byl vydán patent obsahující základní občanská práva a patent o provedení výkupu z roboty, který navazoval na rámcový zákon ze 7. září 1848.

Březnová Stadionova ústava nebyla nikdy realizována, stejně jako ústava kroměřížská. Vydobytý konstitucionalismus v roce 1848 však nešlo již zcela natrvalo zlikvidovat.

I.4 Bachovský absolutismus

Dne 17. května 1849 podal Stadion demisi z důvodu vážného onemocnění a jeho úřad provizorně převzal až do rekonstrukce vlády Alexandr Bach. Vláda byla znovu definitivně ustavena 28. července 1849. Bach v ní převzal trvale křeslo ministra vnitra. V nástupním oběžníku z 15. srpna 1849 Bach s mimořádným úsilím zdůrazňoval charakter nové vlády a celého systému. Ukládal přímo svým úředníkům, aby se seznámili s literou i „duchem ústavy“ a aby ve stejném smyslu působily na veřejnost. Současně pokračovalo ministerstvo vnitra v dalším rozpracování ústavy a v lednu a únoru 1850 byla oficiálně zveřejněna zemská zřízení pro většinu zemí včetně všech tří českých zemí (Čechy, Moravu a Slezsko). Se svoláním zemských sněmů se počítalo na podzim 1850, aby pak na jaře 1851 mohl být svolán říšský sněm. Tyto statuty pak sice nevstoupily v platnost, ale staly se fakticky základem zemských zřízení v roce 1861. Návrh předpokládal kuriový systém voleb do zemského sněmu, a to ve třech odděleních: v kurii „nejvýše zdaněných“ bez ohledu na stavovskou příslušnost, v kurii městských a v kurii venkovských obcí. Tak mělo být v Čechách voleno 70 poslanců v první kurii (při censu 500 zl. přímých daní), ve druhé 71 a ve třetí 70. Podobně na Moravě 30:32:30, ve Slezsku 10:10:10. Politický vývoj v Rakousku však realizaci těchto volebních předpisů nepřál.

V létě 1849 se rakouské armádě s vydatnou pomocí ruských vojsk podařilo porazit maďarskou revoluci. Vojensky úspěšný byl i polní maršálek Josef V. Radecký, jenž ovládl všechny rakouské državy v severní Itálii. Rakousko bylo rovněž podpořeno Ruskem proti Prusku při obnově Německého spolku, čehož využil Schwarzenberg k prosazování myšlenky, aby do tohoto spolku byla včleněna celá habsburská monarchie. Tento plán však nedošel realizace, protože se ho nakonec zaleklo i samotné Rusko.

V dubnu 1851 císař František Josef I. ustanovil říšskou radu, do jejíhož čela pak jmenoval Karla Kübecka, který mu připravil cestu k odvolání oktrojované ústavy. To již politické události začaly mít velmi rychlý spád. Dne 20. srpna podepsal císař tři výnosy:

1. Kabinetní list adresovaný Kübeckovi, ve kterém se měnil statut říšské rady, a to takže byla pozměněna v osobní poradní orgán císaře.
2. Kabinetní list Schwarzenbergovi, v němž byla vláda zbavena odpovědnosti vůči jakékoliv jiné politické autoritě a nadále byla odpovědna císaři.
3. Kabinetní list Schwarzenbergovi, ve kterém byla vláda vyzvána, aby zvažila možnost realizace ústavy ze 4. března 1849. To byl, jak se velmi brzy ukázalo předposlední krok k likvidaci konstitucionalismu, který se nestačil ještě rozvinout ani do svých základních rysů.

Poslední krok byl učiněn po státním převratu ve Francii 2. prosince 1851. František Josef I. svolal na sklonku roku říšskou radu a vládu ke společnému sezení a dal přečíst tři patenty, jež byly 31. prosince 1851 publikovány jako tzv. silvestrovské patenty.

Hned první patent oznamoval, že podle výsledků porad konaných o ústavě „není dotčena listina ústavní a i v základech svých poměrům císařství Rakouského přiměřena, aniž se dají ustanovení její ve spojení provést. Panovník proto v patentech prohlašoval, že jmenovaná listina ústavy ze dne 4. března 1849 zbavena jest moci a zákonné platnosti své a že – pokud jde o postavení jednotlivých zemí, z nichž se monarchie skládá – vidí se nucena patentu dotčenému ze 4. března 1849 i právům základním pro jmenované země korunní v něm vyhlášených odejmouti tímto moc a zákonnou platnost“.

Vzhledem k tomu, že konstituční principy vybojované v letech 1848–1849 byly zcela opuštěny, vznikla otázka jak dál. Proto byla vydána třetí norma z 31. prosince 1851, „nejvyšší kabinetní přípis“ císařův adresovaný „presidentovi ministerstva“ Schwarzenbergovi, který obsahoval v příloze „Pravidla základní v příčině zřízení zákonodárství organického v korunních zemích císařství Rakouského“, v literatuře běžně nazývané „Zásady pro organická zařízení“.

Nový absolutismus byl mnohem důslednější než metternichovský. Opíral se o početnou armádu, vedle uniformované a tajné policie ve městech bylo pro venkov nově zřízeno četnictvo.

V druhé polovině padesátých let se však monarchie začala dostávat jak ve vnitřní tak zejména v zahraniční politice do stále komplikovanější situace.

V červnu 1859 Rakousko podlehl francouzským a italským vojskům v bitvě u Magenty a Solferina. Císař pak musel postoupit Milánsko sardinskému králi. Ve vnitrostátní politice se centralistický a absolutistický režim stával čím dál tím více neudržitelnější. První kroky proto musely být učiněny co nejdříve. Ministr A. Bach byl odvolán z funkce a 15. července 1859 byl vydán císařský manifest, který ohlašoval první ústupky z pozic absolutismu. Dne 5. března 1860 ohlásil patent č. 56 ř.z., že se panovník rozhodl rozmnožit říšskou radu mimořádnými členy a bude jí periodicky svolávat, aby se v ní radil o důležitých finančních, legislativních atd. otázkách. Mimořádnými členy říšské rady se stalo vedle arcivévodů, určitých církevních hodnostářů a zasloužilých osobností jmenovaných císařem, ještě 39 zástupců zemských sněmů, které na návrh těchto sněmů jmenoval opět císař. Mluvílo se o rozmnožené říšské radě.

Výsledkem jednání v říšské radě byl mimo jiné manifest „K mým národům“ z 20. října 1860, v němž se všeobecně připomíná, proč předchozí absolutistická éra byla nezbytná a současně se oznamuje vydání zákona o základních rysech nového uspořádání habsburského státu. Tímto zákonem byl tzv. Říjnový diplom, jehož autorem byl vůdce maďarských konzervativních velkostatkářů A Szécsen.

1.5 Schmerlingova ústava (1861)

Říjnový diplom ovšem nebyl ústavním zákonem ve vlastním slova smyslu. Měl spíše povahu přípravného dokumentu, v němž byl vyložen program obnovení ústavního života v Rakousku. Podle něj měl zákonodárnou moc vykonávat panovník s říšskou radou, ta ale neměla stále povahu zastupitelského sboru. Jednalo se tedy pouze o rozmnožení stávajícího úzkého poradního orgánu císaře o 100 členů, kteří byli jmenováni císařem. V prosinci 1860 byl ministerským předsedou jmenován baron Schmerling, který okamžitě předložil svůj program založený na myšlence obnovení konstitucionalismu. Sliboval vydání zemských zřízení, zaručoval vypsání přímých voleb na základě širokého aktivního i pasivního volebního práva atd. Návrat k ústavnosti tedy mohl začít. Tentokrát definitivně.

Anton Schmerling, který ve svých rukou soustředil rozhodující moc, do určité míry splnil, co při nástupu do své funkce slíbil. Dne 26. února 1861 byla vydána dlouho očekávaná ústava, zvaná únorová nebo Schmerlingova. Jednalo se opět o ústavu oktrojovanou, tedy vnucenou shora bez účasti širšího ústavodárného shromáždění. Charakteristické je, že ani tato ústava neopustila jisté centralistické tendence. Centralistický ráz ústavy se odrážel v širokém pojetí kompetence říšské rady /parlamentu, říšského zastupitelstva/, jíž připadala spolu s císařem zákonodárná moc v okruhu všech záležitostí, které nebyly výslovně přikázány pravomoci zemským sněmům. Říšská rada byla dvoukomorová. V panské sněmovně zasedali dědiční členové a párové jmenovaní císařem na doživotí. Do poslanecké sněmovny byli členové voleni zemskými sněmy.